

Mankiw

10

9. hét

Piaci kudarcok
Külső gazdasági hatások

Piaci kudarcok

- A piaci ármechanizmus által vezérelt egyéni döntéshozatal képes az egyéni viselkedések koordinálására, és (meghatározott feltételek mellett) figyelemre méltó hatékonysági eredményhez vezet.
- Emlékeztető: a tökéletes verseny hatékonysága

Piaci kudarcok

- A piaci kudarcok olyan helyzetek, jelenségek, amikor a fenti mechanizmus jól azonosítható okoknál fogva nem vezet „kielégítő” eredményre, a piac kudarcot vall
- Tágabb értelemben a piaci hatalom – monopólium is piaci kudarc, de ennél sokkal cifrábbak is vannak
- Ne kiáltsunk rögtön államért, egyáltalán nem nyilvánvaló, hogy amit a piac nem tud megoldani, azt az állam meg tudja, sőt, neki is megvannak a megfelelő kormányzati kudarcjai

Piaci kudarcok

- A célirányos egyéni döntések olyan mellékhatásaival, vagy egyes jószágok és szolgáltatások olyan tulajdonságaival kapcsolatosak, amiket eddig az egyszerűség kedvéért kihagytunk az érvelésből.
- Mindaddig hallgatólagosan feltettük, hogy a döntéshozó maga viseli döntése teljes költségét és hasznát, mert az árak – amelyek alapján dönt – valamennyi költséget és hasznot tükrözik. Ezért az egyéni döntésnek is csak az árak megváltozásán keresztül van hatása a többi emberre.

Piaci kudarcok

- Külső gazdasági hatások
- Közjavak
- Növekvő hozadék, elégtelen piacméret
- Bizonytalanság – kockázat – erkölcsi kockázat
- Aszimmetrikus információ – rossz kiválasztódás (adverse selection)

Külső gazdasági hatások

- A döntések olyan, mások költségeit és hasznait megváltoztató, következményeit nevezzük így, amelyeket a hasznok és költségek mérlegelésével operáló döntéshozó nem vesz figyelembe
- Nem tud, nem is akar, nem vesz észre, stb.
- Pozitív externáliák: másoknak okozott többlethasznok és költségcsökkenések
- Negatív externáliák: másoknak okozott többletköltségek és veszteségek

Külső gazdasági hatások

- Következmény: miután a döntéshozó a másoknak okozott hatásokat nem veszi figyelembe, ezek nem tükröződnek az árakban, árajánlatokban.
- Ezért a piaci árak alapján hozott döntések hatékonysága kérdéses, nem a legjobban használják, osztják el az erőforrásokat.

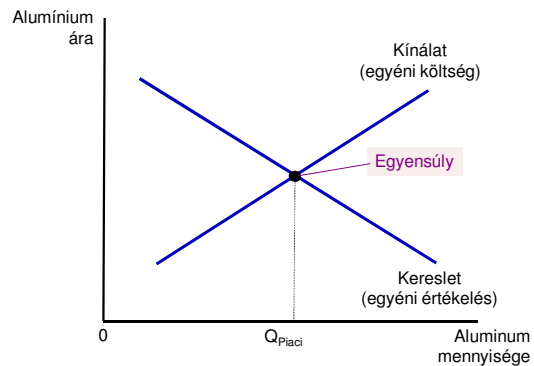
Externáliák

- Negatív externáliák például:
 - Gépjárművek szennyezőanyag kibocsátása
 - Ugató kutyák
- Pozitív externáliák például:
 - Felújított műemlékek
 - Új technológiák kutatása

Külső gazdasági hatások

- További példák
- Fogyasztásban, termelésben
- Mindenhol jelen vannak, a kérdés inkább a mérték, mint a lét vagy nem lét.
- Ha az okozott zavar jelentős, akkor meg lehet próbálni megszüntetni, „internalizálni” a túlcsoordulási hatást.

Az alumínium piaca

A keresleti görbe a fogyasztók értékelését, a kínálati görbe a termelők költségeit tükrözi. Az egyensúlyi mennyiség (Q_{piaci}) a fogyasztók összes többlet értékének és a termelők összes költségének különbségét maximalizálja. Externáliák hiányában tehát a piaci egyensúly hatékony.

11

Externáliák és piaci hatékonyság

- Externáliák
 - Hatásukra a piaci allokáció nem lesz hatékony
- **Jóléti közgazdaságtan: ismétlés**
 - Keresleti görbe – fogyasztók értékelése
 - Árak, amiket hajlandóak fizetni
 - Kínálati görbe – Termelők költségei
 - Egyensúlyi ár és mennyiség
 - Hatékony
 - Maximalizálja fogyasztói és termelői többletet

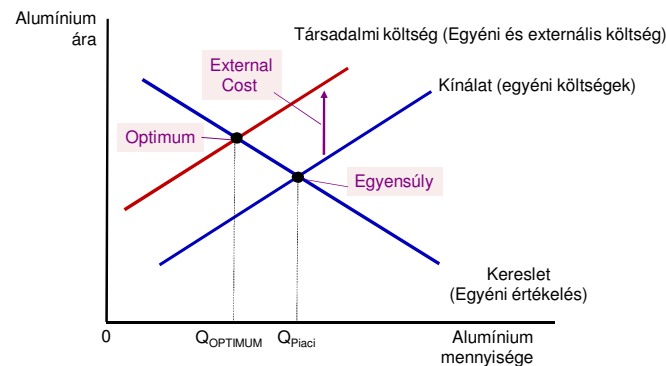
10

Externáliák és piaci hatékonyság

- **Negatív externália**
 - Szennyezés
 - Alumínium termelésének társadalmi költsége
 - Nagyobb, mint a termelők költsége
 - Társadalmi költség - Kínálat
 - Termelők egyéni költsége
 - Valamint az externália által kedvezőtlen érintettek költségei
 - Társadalmi költség görbe – Kínálati görbe felett

12

Szennyezés és társadalmi optimum

Egy externália, mint például a szennyezés jelenléte mellett a társadalmi költség nagyobb az egyéni költségeknél. Az optimális mennyiség, $Q_{OPTIMUM}$, így kisebb, mint az egyensúlyi mennyiség, Q_{MARKET} .

13

Externáliák és piaci hatékonyság

• Negatív externáliák

– Optimális termelt mennyiség

- Maximalizálja a teljes jólétet
- Kisebb a piaci egyensúlyi mennyiségnél

• Kormányzat – piaci kudarc kezelése

– Externália internalizálása

- Ösztönzők megváltoztatása úgy, hogy az emberek számoljanak az externális hatásokkal
- PI: termelők adóztatás
 - Kínálati görbét feltolja az adó mértékével
 - Adó – a negatív externália értéke

14

Externáliák és piaci hatékonyság

• Pozitív externáliák

– Oktatás

- Oktatás egyéni haszna
- Externáliák: jobb kormányzat, alacsonyabb bűnözés, magasabb termelékenység és bérek

– Társadalmi érték - Kereslet

- Magasabb egyéni értékelésnél

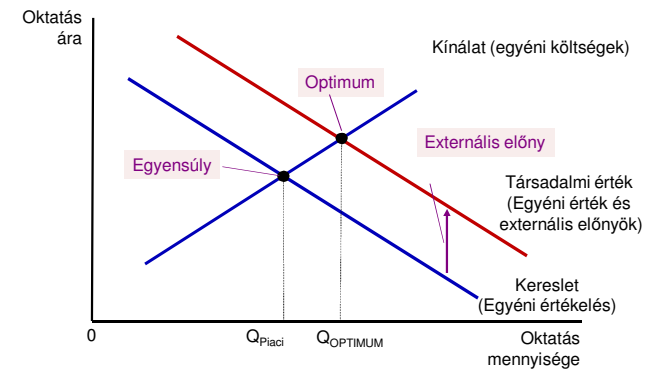
– Társadalmi érték görbe

- Keresleti görbe felett

15

3

Oktatás és társadalmi optimum

Pozitív externália esetén a társadalmi érték nagyobb az egyéni értékeléseknél. Az optimális mennyiség, $Q_{OPTIMUM}$, tehát nagyobb az egyensúlyi mennyiségnél (Q_{Piaci}).

16

Externáliák és piaci hatékonyság

- **Pozitív externáliák**
 - Társadalmilag optimális mennyiség
 - Nagyobb piaci egyensúlyi mennyiségnél
 - Kormányzat – piaci kudarc kezelése
 - Externália internalizálása
 - Támogatás

17

Externáliák és piaci hatékonyság

- **Negatív externáliák**
 - Piac – társadalmilag kívánatosnál nagyobb termelt mennyiség
- **Pozitív externáliák**
 - Piac – társadalmilag optimálisnál kisebb termelt mennyiség
- **Állam: Externália internalizálása**
 - Negatív externáliák adóztatása
 - Pozitív externáliák támogatása

18

A technológia terjedése, iparági szabályozás, szabadalmak védelme

- **Technológia terjedése – pozitív externália**
 - Egyik vállalat kutatásainak és termelésnövelő törekvéseinek hatása van másik vállalat számára elérhető technológiai fejlettségre
 - Állam: Externália internalizálása
 - Támogatás – technológia elterjedésének haszna
- **Iparági szabályozás**
 - Az állam beavatkozása a gazdaságba technológia fejlesztő iparágak ösztönzésének céljából
- **Szabadalmakra vonatkozó törvények**
 - Feltalálók jogainak védelme, kizárólagos használati jogok nyújtása által

19

Externáliák szabályozása

- **Utasítás és ellenőrzés politikája: szabályozás**
 - Viselkedés közvetlen szabályozása
 - Bizonyos viselkedések tiltása – kötelezővé tétele
 - hátrányok
 - Nehéz mérlegelni a költségeket és hasznokat (mindent vagy semmit)
 - Nem támaszkodik a résztvevők kooperációjára, információira

20

Externáliák szabályozása

- **Piaci alapú szabályozás**

- Ösztönzők létrehozása

- Egyéni döntéshozók maguk oldják meg a problémát

- **1. Korrektív adók és támogatások**

- Korrektív adó

- Egyéni döntéshozókat ráveszi, hogy számításba vegyék a negatív externáliák társadalmi költségeit
- Szennyezés jogát árazza be
- Olcsón csökkenti a szennyezést

21

Miért adóztatják keményen a üzemanyagot?

- **Üzemanyag adója – Korrektív adó**

- Három negatív externália

- Dugók, zsúfoltság
- Balesetek
- Szennyezés

- Nem okoz holtteher-vesztéséget

- Jót tesz a gazdaságnak

- Kevesebb dugó, biztonságosabb utak, kisebb környezetszennyezés

22

Externáliák szabályozása

- **Piaci alapú szabályozás**

- **2. Kereskedhető szennyezési engedélyek**

- Szennyezési jog önkéntes átruházása

- Új szűkös jószág: szennyezési jog

- Piac jön létre ezek cseréjére

- Vállalat fizetési hajlandósága

- Szennyezőanyag kibocsátásának csökkentésének költségétől függ

23

Externáliák szabályozása

- **2. Kereskedhető szennyezési engedélyek**

- Szennyezési jogok szabad piacának előnyei

- Jogok kezdeti elosztása
 - Nem számít
- Szennyezést olcsón csökkentő vállalatok
 - Eladják jogaikat
- Szennyezést drágán csökkenteni tudó vállalatok
 - Megveszik szükséges jogokat
- Végső allokáció hatékony

24

Külső gazdasági hatások megszüntetése tárgyalásokkal

- Ha a tulajdonjogok tisztázottak: egyszerűen megegyezéssel, a tulajdonjogok cseréjével
- Ha nem tisztázottak, akkor – ha lehet – tisztázásukkal
- Ez gyakran nem lehetséges, mert a jogok tisztázása, rögzítése, létrehozása igen nagy tranzakciós költséget okoz

Egyéni megoldások externáliákra

- **A Coase-tétel**
 - Ha egyéni felek költség nélkül alkudhatnak meg termékek elosztásáról
 - Externáliák problémáját maguk oldják meg
 - Egyéni gazdasági szereplők
 - Externáliák problémáját maguk között meg tudják oldani
 - Kezdő allokációtól függetlenül
 - Érdekeltek felek – létrehozzák az alkut
 - Mindenki jobban jár, és hatékony a végállapot

27

Külső gazdasági hatások megszüntetése

- Példa
- A tó melletti cipőgyár szennyvize pusztítja a halakat
- A csökkenő fogás növeli a tavi halászok költségeit
- Mit lehet tenni ?
- Mitől függ, hogy mit lehet (fognak) tenni ?

Egyéni megoldások externáliákra

- **Miért nem működnek egyéni megoldások mindig?**
 - Magas tranzakciós költségek
 - Azok a költségekkel melyekkel a felek a tárgyalás során szembesülnek
 - Alkudozás, tárgyalás megszakad
 - Érdekeltek felek túl nagy száma

28